

24. Литература русской географии, статистики и этнографии за 1877 и 1878 гг. С.-Петербург, Т. VIII. 319 с.
25. Schneider F. L'ornement de l'Ukraine recueilli par O. Kossatch, Kieff. // Deutsche litteraturzeitung. Berlin, 1881, № 22, 28 Mai, S. 900–901.
26. Подружнє листування Косачів // Спадщина: Літературне джерезнавство, текстологія / Київ: К.І.С., 2019. Т. XIII–XIV, 260–472.
27. Василь Лукич. Український орнамент // Зоря, Львів, 1881, № 1. С. 10–12.
28. Василь Лукич. Український орнамент // Зоря, Львів, 1881, № 2. С. 22.
29. Василь Лукич. Український орнамент // Зоря, Львів, 1881, № 3. С. 37–38.
30. Сборники малорусской орнаментики. (Украинский орнамент О. Косач, Южно-русская орнаментика Волкова, Южно-русский народный орнамент П. Литвиновой, Сборники «украинского орнамента» – А. Лисенко, Махно, Квитки и др.) // Киевская Старина, 1882. №11, С. 365–367.
31. Українські взори. Зібрала Олена Пчилка. Киев: С.В. Кульженко, 1902. – 15 табл.
32. Українські узори. Зібрала Олена Пчилка (О. Косач)., Киев : С.В. Кульженко, 1912. 1 с., 12 табл.
33. Полтавский съезд деятелей по кустарной промышленности // Киевская старина. 1901, № 12. С. 175–176.
34. Олена Пчилка. Українське селянське малювання на стінах // Записки історично-філологічного відділу – Київ: Всеукраїнська Академія Наук, 1929. Кн. XXIII. С. 177–188.
35. Borschak El. Chronique polonaise // Le Monde Slave. Paris, 1934. Т. 1-2. P.86–147.
36. Українські узори. Зібрала Олена Пчилка (О. Косач). Новий Ульм, 1947, 4 с., 10 табл.
37. Український народний орнамент: Вишивки. Тканини, писанки. Зібрала Олена Пчилка. Репринтне відтворення першого видання, Київ, 1876. Ковель, 2010, 36 с., 33 табл.
38. Український народний орнамент Ольги Петрівни Косач. Київ: «Адеф-Україна», 2018. 140 с.

УДК 379.821:7(477.53-25):688.721(=161.2)

**ДОСЛІДЖЕННЯ НАРОДНОЇ ЛЯЛЬКИ ПОЛТАВЩИНИ
ЯК МІСЦЕВОГО ЕЛЕМЕНТА НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ
СПАДЩИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОБЛАСНОГО ЦЕНТРУ НАРОДНОЇ
ТВОРЧОСТІ ТА КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОЇ РОБОТИ**

**Наталія Свиридюк
(м. Полтава)**

В статті проаналізовано джерела з історії дослідження лялькарства Полтавщини. Дана характеристика елемента нематеріальної культурної спадщини «Традиція вузлової ляльки Полтавщини». Узагальнено заходи спрямовані на інвентаризацію та охорону елемента здійснених Обласним Центром народної творчості та культурно-освітньої роботи Полтавській області. Дана

характеристика сучасного стану народного лялькарства Полтавщини, як елемента нематеріальної культурної спадщини.

Ключові слова: *вузлова лялька, народне мистецтво, традиція, нематеріальна культурна спадщина, виставки, етнодизайн, педагогіка.*

Сучасне людство усвідомило необхідність збереження нематеріальної культурної спадщини, що дає змогу досягнути все багатство та розмаїття духовної культури людства і водночас – унікальність та цінність кожної локальної культури, яка є виразником «душі» народу, його світогляду, багатоговікового досвіду, знань і вмінь. Традиційна культура Полтавщини високомистецька та різноманітна вона складалася віками, переживала часи занепаду і піднесення. Сьогодні на часі фіксація і збереження елементів нематеріальної культурної спадщини Полтавщини, що являють собою надбання нашого народу та підґрунтя подальшого сталого розвитку.

Українська народна іграшка особливий вид декоративного мистецтва в якому відображають уявлення народу про предметний світ. За висловом Найдена О.: «Народна традиційна лялька, є фольклорним твором або артефактом. Створена шляхом індивідуального творчого акту, ця лялька є витвором колективного мистецтва, тобто мистецтва, яке має загальні правила, канони, модуси і належить певному колективу мешканців певної території. Народна лялька є вираженням образних ідеалів і художнього світогляду певного середовища, зокрема селянства, традиції якого зберігаються у відносно незмінному вигляді протягом досить значного часу» [9, с. 11].

Для сучасного розуміння традиції вузлової ляльки важливо розглянути в ретроспективі дослідження цього виду народного мистецтва на Полтавщині. Соціокультурні зміни, підняття національно-патріотичних рухів, що відбулися в Європі в середині XIX ст. сприяли зросту зацікавленості науковців до народного фольклору та побуту. Дослідження вузлової ляльки Полтавщини відбувалося в рамках загальних етнографічних досліджень, в межах опису дитячого побуту та іграшкарства як її складового елемента.

Одними з найінформативніших джерел з дослідження іграшок та ляльок, зокрема на Полтавщині, є матеріали стосовно XII Археологічного з'їзду, що відбувся у Харкові у 1902 році. У звітах стосовно роботи з підготовки етнографічної виставки під час з'їзду зазначено, що Полтавська губернія буде представлена різноманітними колекціями музею Полтавського губернського земства, що характеризують традиційний побут. А також готується, зібрана експедиційним шляхом, колекція різноманітних дитячих іграшок та світлини ігор. Під час роботи з підготовки до XII Археологічного з'їзду Полтавська комісія здійснила

«обследования типичных сторон современного народного быта вообще и детских игр с их архаическими элементами в частности» [4, с. 41]. Попередньо Полтавською комісією з підготовки етнографічної виставки при XII Археологічному з'їзді була розроблена програма для збору колекції дитячих іграшок і матеріалів пов'язаних з дитячими іграми та забавами та надрукована в часопису «Київська старовина» у 1901 році. У передмові до Програми зазначено, що дитячі іграшки важлива сторона життя українського народу і вони відображають в собі душу дитини та дають уявлення про враження та відчуття народу [11, с. 13]. Під час роботи археологічного з'їзду на етнографічній виставці відділ дитячих іграшок був розташований у середині головної зали. Софія Русова згадує про цю виставку: « В 1901 році для археологічного з'їзду в Харкові було зібрано колекцію іграшок сільських дітей Полтавщини. Під час з'їзду вони були виставлені в експозиції... В трудах XII археологічного з'їзду зроблено огляд цих іграшок, а М.О. Русов збирав колекцію та робив доповідь» [13, с. 161].

Ляльки з Полтавщини були представлені на виставці «Дошкольное воспитание» в Києві, про що свідчить лист Миколи Біляшівського до Полтави Костю Мощенко у 1907 році, де він де прохає вислати дитячих забавок «щоб улаштувати на цій виставці український відділ» [7, с. 9].

В статті «Про дитячі цяцьки» видану 1911 року С. Русова, описуючи враження від виставки «Дитячий труд», що відбулася в Києві у 1910 році, зазначає: «Занадто цікаві були ляльки з Полтавщини й з Херсонщини; вони мали зовсім не однаковий вигляд, дуже яскраво показували сучасну етнографію обох губерній, хоч матеріал, з якого були зроблені ляльки, був майже однаковісінький – клаптики тканини» та з жалем наголошує: «іграшки українського люду не зібрано, не досліджено» [13, с. 160].

Відомі малюнки народних ляльок художника Авдієєва які датуються приблизно 1911-1918 рр. та зображають забавки з с. Липове Кременчуцького повіту та м. Прилуки Полтавської губернії [10, с. 159].

Короткі відомості про народну ляльку Полтавщини знаходимо у працях Воропая О. [2, с. 57], Мартиновича П. [5, с. 168], Милорадовича В. [6, с. 49], опису фондової збірки Полтавського музею 1928 року [3, с. 89] тощо.

У другій половині ХХ ст. українська народна іграшка залишається на периферії наукових інтересів. Мистецтвознавець Б. Бутнік – Сіверський розглядає народну іграшку в праці про український сувенір. [1, с. 90]. У виданих 1950-1990-х роках довідкових матеріалах, каталогах, путівниках та альбомах з українського народного мистецтва загалом іграшка розглядається побіжно.

Причини відсутності уваги українських дослідників до народної ляльки в радянський період сформулював Найдено О.С. він зауважив, що авторський примітив, був неприйнятний та офіційно засуджувався як такий, що створювався поза сферою керівних настанов і постійного нагляду, «Відтак їх забороняли не тільки експонувати, а й збирати та вивчати. Ось чому у фондах музеїв, у тому числі краєзнавчих, народна картина(разом з нею народна іграшка, лялька) відсутня» [8, с. 205].

Поштовхом до активізації досліджень народної ляльки наприкінці ХХ – початку ХХІ століть стала наукова діяльність та вихід у світ монографій Олександра Семеновича Найдено стосовно українського іграшкарства та лялькарства зокрема. В працях Найдено О. приділена значна увага лялькам з території історичної Полтавщини та характеризується творча діяльність сучасних полтавських майстрів лялькарства [9, с. 199]. Тяглість традиції виготовлення вузлової ляльки Полтавщини висвітлюють у наукових розвідках Титаренко В., Саєнко Т., Дігтярь Н., Складенко О., Гришко О., Александрова І. та інші [15, с. 73].

Аналізуючи наукові джерела, дослідження, що стосуються сучасного стану вузлової ляльки Полтавщини та результати власних експедиційних досліджень визнаємо, що вузлова лялька Полтавщини має всі ознаки елемента нематеріальної культурної спадщини, демонструючи тяглість традиції та її між поколінням передачу.

На сучасному етапі розвитку людства, коли світ знаходиться під впливом постійних конфліктів та війн, тероризму, проявів різних форм дискримінації та втрати розуміння народом своєї самобутності виникає загроза знищення культурної спадщини. Світова спільнота визнає необхідність охорони культури, що є невід'ємною складовою світової політики кожної країни. У 1989 році була прийнята Рекомендація про збереження традиційної культури та фольклору, у 2003 році була прийнята і через три роки ратифікована Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини. Україна приєдналася до Конвенції у 2008 році. Згідно Конвенції (стаття 2) нематеріальна культурна спадщина означає ті звичаї, форми показу та вираження, знання і навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти і культурні простори визнані спільнотами, групами і, в деяких випадках, окремими особами як частина їх культурної спадщини. Ця нематеріальна культурна спадщина, що передається від покоління до покоління, постійно відтворюється спільнотами та групами під впливом їхнього оточення, їх взаємодії з природою і їх історії і формує у них почуття самобутності, сприяючи таким чином повазі до культурного розмаїття і творчості людини.

Ключовим для збереження автентичної культури України є виявлення дослідження та поширення інформації про елементи

нематеріальної культурної спадщини України. Ідентифікація елементів НКС та ведення переліків елементів НКС, є обов'язком держави, відповідно до Закону України «Про приєднання України до конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини» [16, с. 10]. За розподілом повноважень охорона НКС віднесена до повноважень структурних підрозділів ОДА у сфері культури. Таким чином, згідно законодавчих актів на Обласний Центр народної творчості та культурно – освітньої роботи Полтавської обласної ради покладена робота з ідентифікації, документування, охорони та популяризації нематеріальної культурної спадщини Полтавської області. Активна робота з елементами нематеріальної культурної спадщини Полтавської області розпочалася у 2017 році.

З метою виявлення та дослідження існуючих на Полтавщині елементів нематеріальної культурної спадщини, з ініціативи Комунальної установи «Обласний Центр народної творчості та культурно-освітньої роботи» Полтавської обласної ради та за підтримки Департаменту культури і туризму Полтавської обласної державної адміністрації обласний огляд-конкурс на ідентифікацію та визначення місцевого елемента нематеріальної культурної спадщини «Народні джерела Полтавщини». Метою огляду – конкурсу є виявлення та дослідження місцевих елементів нематеріальної культурної спадщини. Завдання конкурсу є залучення локальних спільнот до репрезентації регіональної культури; підготовка документації, презентаційних матеріалів стосовно місцевих елементів, що можуть претендувати на включення до обласного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини; обрання найбільш повно та комплексно представлених місцевих елементів нематеріальної культурної спадщини, з можливістю подальшого включення їх до обласного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини Полтавської області та просування до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України; активізація та удосконаленню роботи по пошуку нових форм і методів збереження місцевих елементів та підтримки творчої діяльності носіїв елемента нематеріальної культурної спадщини. Для забезпечення дієвості та результативності конкурсного процесу працівниками ОЦНТ КОР розроблені методичні рекомендації з роз'ясненнями конкурсних завдань. В методичних рекомендаціях дані посилання на законодавчі акти стосовно елементів нематеріальної культурної спадщини, наведені визначення основних понять та описані різноманітні підходи до пошуку елементів НКС, такі як опитування місцевих мешканців, етнографічні експедиції, робота з матеріалами місцевих музеїв та архівів, друкованими джерелами, вивчення періодики. За результатами конкурсу формується

Обласний перелік елементів НКС, заклади культури, що впроваджують кращі програми та заходи зі збереження елементів відзначаються на обласному рівні.

Досліджуючи елемент нематеріальної культурної спадщини «Традиція вузлової ляльки Полтавщини» працівниками ОЦНТ КОР були здійснені експедиції у райони Полтавської області. У Гадяцькому районі опитування проводилося у с. Лисівка; у Зіньківському – м. Зіньків, с. Власівка; у Миргородському – у м. Миргород та с. Ульянівка; у Оржицькому районі – смт. Оржиця; у Полтавському – у м. Полтава; у Шишацькому – у смт. Шишаки, у Кременчуцькому районі – у с. Чечелево, у Семенівському районі – с. Веселий Поділ [14, с. 63]. Опитування здійснювалося за спеціально розробленим опитальником, де питання були згруповані в декілька блоків, щоб найповніше висвітлити різноманітні аспекти побутування народної ляльки, а саме: технологічні особливості виготовлення, процес передачі традиції, використані матеріали та колористичне вирішення образу ляльки, вікових та гендерних аспектів побутування іграшки, спеціальної термінології лялькарства, побутово-обрядові функції, данні респондента. Спираючись на матеріали, отримані в ході досліджень вузлової ляльки Полтавщини, працівники ОЦНТ КОР, розробили проект заходів направлений на збереження та популяризації елемента «Традиція вузлової ляльки Полтавщини». У 2018 році з цими матеріалами взяли участь у Всеукраїнському конкурсі «Жива традиція» та визнані одними з десяти найкращих релевантних програм збереження елементів НКС в Україні та відзначені дипломом Українського центру культурних досліджень.

Здійснені заходи та кропітка багаторічна науково-дослідна та культурно-просвітницька робота співробітників ОЦНТ КОР та майстрів лялькарства Полтавщини дозволили працівникам ОЦНТ КОР провести інвентаризацію елемента «Традиція вузлової ляльки Полтавщини» та підготувати пакет документів для внесення елемента до обласного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини. Матеріали, що були подані на розгляд обласної Комісії зі збору, обробки та складання орієнтовного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини включали облікову картку, листи – згоди носіїв елемента та фото відео матеріали стосовно елемента «Традиція вузлової ляльки Полтавщини». При підготовці матеріалів співробітники керувалися Конвенцією ЮНЕСКО, Законами України: «Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини», «Про культуру» та Наказом Міністерства культури України про Порядок ведення Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України, а також рекомендаціями Українського центру культурних

досліджень. Таким чином за ініціативи ОЦНТ КОР елемент нематеріальної культурної спадщини «Традиція вузлової ляльки Полтавщини» наказом Департаменту культури і туризму Полтавської ОДА №204 від 02.12.2019 внесено до обласного переліку НКС.

З ініціативи ОЦНТ КОР був започаткований виставково-освітній проект «Ляльковий світ Полтавщини». Проект об'єднав зусилля працівників установи культури та заклади освіти Полтавської області, а саме: факультету технології та дизайну Полтавського Національного Педагогічного університету імені В.Г.Короленка, Полтавського художнього музею імені Миколи Ярошенка, Полтавського обласного академічного театру ляльок, Полтавського обласного осередку НСМНМУ, Полтавського літературно-меморіального музею В. Г. Короленка та інші.

Метою проекту було утвердження тяглості традиції вузлової ляльки Полтавщини, що продемонстровано шляхом представлення творчості носіїв елемента та унаочнення демонстрації передачі традиції в родинних носіїв. Характерною рисою проекту була інноваційність в презентації матеріалу, експонуванні творів, роботі з відвідувачами виставки та учасниками майстер-класів. В рамках проекту відбулося дві виставки: «Ляльковий світ Полтавщини» та «Лялькове коло», а також серія майстер-класів, творчих зустрічей з майстрами носіями елемента.

Виставки «Ляльковий світ Полтавщини» та «Лялькове коло» об'єднані одним проектом і одним колом учасників, але експоновані в різних закладах культури, на різних виставкових площадках мали різну мету та по різному розставлені акценти.

Виставка «Ляльковий світ Полтавщини», що відбулася в березні – квітні 2019 року в Полтавському літературно-меморіальному музеї В.Г. Короленка мала на меті представити історію вузлової ляльки Полтавщини, форми передачі традиції, спадковість поколінь та впливи сучасних досвідчених майстрів лялькарства на молоду генерацію представників народного мистецтва. Цьому сприяло і приміщення де експонувалася виставка: виставкова зала музею відомого письменника та громадського діяча Короленка В.Г. Ця зала асоціюється, для місцевих жителів, з щорічною виставкою новорічної ялинки прикрашеної давніми саморобними іграшками виготовленими членами родини письменника. Саме Короленко В.Г. започаткував в Полтаві іграшкову майстерню, що діяла при «Ліги порятунку дітей» і зараз музей є осередком залучення молодшого покоління до традицій народного мистецтва та традиційної ляльки зокрема. Тому вибір місця експонування виставки був не випадковим, а заздалегідь створював певний настрій відчуття продовження та розвитку традиції.

На виставці були представлені вузлові ляльки, виготовлені носіями елементу нематеріальної культурної спадщини «Традиція вузлової ляльки Полтавщини», репліки ляльок виготовлені за описами респондентів, що були зібрані під час етнографічних експедицій. Виставку доповнили світлини старшого покоління майстринь, що відійшли за межу і в кого носії елементу переймали навички виготовлення полтавської ляльки. У період діяльності виставки демонструвався відеоролик про носіїв елементу та була організована серія майстер-класів з виготовлення вузлової ляльки Полтавщини для учнів середніх шкіл та студентів факультету технології та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Всього у виставці взяло участь 23 автора, представивши біля 80 творчих робіт. Завданням виставки «Ляльковий світ Полтавщини» було представити вузлову ляльку не лише як мистецький, а й соціальний феномен, залучаючи глядача на емоційному рівні та спонукаючи його до співтворчості. Візуальний ряд творчих робіт доповнили світлини бабусь, що навчали майстрів мистецтву лялькарства, їх особисті речі які ілюстрували, унаочнювали безперервність традиції вузлової ляльки на Полтавщині. Ознакою майбутнього життя цього виду мистецтва було включення до виставки дитячих робіт, вихованців зразкового художнього колективу гуртка «Творча майстерня «Струмочок» Зіньківського будинку дитячої та юнацької творчості. Традиційний вже для виставки майстер-клас був проведений вихованкою гуртка яка продемонструвала технологію виготовлення ляльки якої її навчила прабабуся. Окремо були показані каталоги творів майстрів видані в попередні роки. Видавнича діяльність, що передуює виставці дає змогу більш повно представити творчість експонентів.

Виставка «Лялькове коло», що відбулася у червні – липні 2019 року у виставковій залі Полтавського обласного академічного театру ляльок була спрямована більше до дитячої аудиторії. Завданням було показати дітям – відвідувачам театру, народну ляльку, як прототип театральних ляльок, зацікавити дітей традиційною забавкою та продемонструвати її сучасність. Акцент в експозиції був зроблений на різноманіття матеріалів з яких виготовлялася лялька на Полтавщині. Кукурудза, горіхи, дерев'яні ложки, сіно, гілочки та живі квіти, шматочки різноманітної тканини, навіть готові хустки, використані при виготовленні ляльок, демонстрували простоту та доступність народної ляльки. А «чарівні» історії, що розповідали майстри в рамках творчих зустрічей та майстер – класи з традиційної полтавської ляльки, були провідниками дітей до чарівної країни народної творчості.

Колективні виставки майстрів-носіїв елемента «Традиція вузлової ляльки Полтавщини» демонструють загальну картину сучасного стану елемента, персональні ж виставки зосереджують увагу на індивідуальному підході майстра до розвитку елемента, авторській інтерпретації традиції та демонструють її тяглість на прикладі спадковості традиційних прийомів виготовлення ляльки в межах однієї родини. Обласним Центром народної творчості та культурно-освітньої роботи Полтавської обласної ради за підтримки Департаменту культури і туризму Полтавської обласної державної адміністрації були проведені персональні виставки носіїв елемента НКС «Традиція вузлової ляльки Полтавщини»: заслуженого майстра народної творчості України Свиридюк Н.О. у Полтавському літературно-меморіальному музеї Панаса Мирного; майстринь Філенко Т.А., Пилипенко Т.В. та Ялосовецької В.І. у відділі мистецтв Полтавської обласної наукової універсальної бібліотеки імені І.П.Котляревського. До цих виставок підготовані та видані каталоги творчих робіт майстринь що були вручені авторам, відвідувачам виставок, передані в обласні заклади культури і освіти та презентовані на закордонних фестивалях.

За ініціативою ОЦНТ КОР інформація про сучасне побутування вузлової ляльки на Полтавщині висвітлюється в наукових фахових виданнях, засобах масової інформації та соціальних мережах. У відділі мистецтв Полтавської обласної наукової універсальної бібліотеки ім. І.П. Котляревського проведена книжкова виставка видань про традиційну вузлову ляльку Полтавщини.

Реагуючи на сучасні виклики та «беручи до уваги необхідність поглиблювати усвідомлення, особливо серед молодих поколінь, важливості нематеріальної культурної спадщини та її охорони» [1], відповідно до Преамбули Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини, співробітники ОЦНТ КОР, прагнучи підтримати молодих майстрів-носіїв елемента, спільно з Полтавським обласним осередком НСМНМУ, щорічно готують подання на отримання Стипендії Президента України для молодих майстрів народного мистецтва. Вже чотири рази молоді майстри, що працюють в галузі лялькарства стали Стипендіатами Президента України і демонстрували свої роботи на щорічних виставках творів майстрів народного мистецтва «Полтавці, стипендіати Президента України» в Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського.

Невичерпна скарбниця творчості народу. Його мудрість, спостережливість і звичайно – талант творять духовну історію України збагачують скарбницю культурних надбань Полтавщини. Дослідження культурної спадщини є важливою складовою патріотичного виховання

молоді, любові та поваги до національної культурної спадщини. Традиційна хатня лялька присутня в побуті людини впродовж всього життя: як забавка, як розвага для власних дітей та онуків, як прикраса оселі, як наочне втілення різноманіття народних ремесел та технік, як спогад про дитинство чи згадка про рідну домівку та країну на чужині. Тому саме традиція вузлової ляльки найбільш повно відповідає запиту на збереження родинних традицій, розвитку емпатії та виховання патріотизму.

Джерела та література:

1. Бутнік-Сіверський Б.С. Український сувенір. – К., 1972. – 214с.
2. Воропай О. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – Репринт. вид. – К.: МВП «Оберіг», 1991. – Т.1. – 449 с.
3. Збірник присвячений 35-річчю [Полтав. держ.] музею: Т. I., Під ред. Я. Риженко. – 1928. – 146 с.
4. К археологическому сѣзду в Харьковѣ // Киевская Старина. – 1902, январь. – С. 36–43.
5. Мартинович П.Д. Українські записи: Українські записи Порфирія Мартиновича, друкована фольклорно-етнографічна спадщина, вибране листування, мартиновичезнавчі студії, вибрана мистецька спадщина, біографічні матеріали / упоряд., прим., покажч., О.О. Савчук; передм. О.Ю. Бріциної – Харків: Видавець Савчук О.О., 2012. – 534 с.; 128 іл. – (Серія «Слобожанський світ». Випуск 3).
6. Милорадович В. Українська відьма. Нариси з української демонології. – К.: Веселка, 1993. – 77 с.
7. Мощенко К. Академік Біляшівський як музейний робітник // Український музей. – 1921. – Ч.1. – С. 2–10.
8. Найден О. Аспекти просторового синтезу в українській культурі: українська народна картина в історичному та фольклорному ракурсах // Проблеми міжвидового синтезу в українській культурі в полі діалогів різнонаціональних культурних традицій: колективна монографія / [голов. ред. Г. Скрипник]; НАН України, ІМФЕ ім. М.Т. Рильського. К., 2019, С. 195–376.
9. Найден О.С. Парадокс української ляльки: Українська народна лялька у світла кроскультурних паралелей та аналогій. Обрядові функції. Конструктивний дизайн. – К.: Видавничий дім «Стилос», 2016. – 208 с.
10. Найден О.С. Українська народна лялька. – К.: ВД «Стилос», 2007. – 240 с.
11. Програма для собиранія колекцій детских игрушек и материалов по детским играм и забавам // Киевская Старина. – К., 1901. – Т.74. – Июль – август. – С.13–15.
12. Русов М. Игры детей в Полтавщине. // Народна культура українців: життєвий цикл людини : історико-етнологічне дослідження у 5 т. / [наук. ред., упор. М.Гримич] – Київ: Дуліби, 2016. – Т. 1: Діти. Дитинство. Дитяча субкультура. – 2016. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – 408 с. – С. 197–218.
13. Русова С. Вибрані педагогічні твори: У 2 кн. Кн. 1. / За редакцією Є.І. Коваленко; Упоряд., прим. Є.І. Коваленко, І.М. Пінчук. – К.: Либідь, 1997. – 272 с. [С.161, 160]

14. Свиридюк Н.О. Традиції створення народної іграшки в 40-50-х рр. ХХ ст. (за польовими матеріалами Шишацького району Полтавської області) // Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії. Зб. наук. праць. Вип. 11 / [голов. ред. Г. Скрипник]; НАНУ, ІМФЕ ім. М.Т. Рильського. – К., 2010. – С.62–65.
15. Титаренко В.П. Святкова народна іграшка українців //Проблема ревалоризації феномена української народної іграшки у сучасних культурно – освітніх умовах.Матеріали Всеукраїнської науково – практичної конференції. Полтава, 16-17 квітня 2003 року. – Полтава, 2004. – С.73–75.
16. Фетісов І. Про деякі підсумки виконання конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини у 2019 році // Вісник Українського центру культурних досліджень. Збірка матеріалів / заг. ред. І. Френкель [та ін.]. – Київ, 2019. – №2. – С. 9–14.
17. Щербаківський Вадим Українське мистецтво: Вибрані неопубліковані праці / Упоряд., вст. ст. В. Ульяновського. – Київ: Либідь, 1995. – 288 с., іл.

УДК 39:001.89+745

МЕТОДИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕМЕСЕЛ І ПРОМИСЛІВ У РЕГІОНАЛЬНОМУ ВИМІРІ: З ДОСВІДУ ВЛАСНИХ НАУКОВИХ ПОШУКІВ

**Наталія Литвинчук
(м. Київ)**

У статті узагальнено представлено практичний досвід автора у здійсненні комплексного історико-етнографічного вивчення промислів і ремесел у регіональному вимірі. Схарактеризовано основні засади, апробовану методикку студіювання, окреслено можливий принцип вибудовування дослідницької стратегії, а також визначено основні етапи наукових пошуків у цьому руслі.

***Ключові слова:** тематика промислів і ремесел, регіональні риси ремісничої діяльності, методико-організаційні засади дослідження, методи польового збирання емпіричних даних, профільна програма-запитальник.*

Для етнології, власне, як і для суміжних історичних дисциплін, зокрема краєзнавства, тема промислів і ремесел є класичною. У просторі дослідницького поля опинялися різні аспекти предметно-речового виробництва. Традиційні ремісничі практики та народні промисли розглядалися як в контексті всього багатоманіття їхнього галузевого складу, так і через призму окремих галузей та їх галузевих ділянок. При цьому основною проблематикою були історія розвитку й сучасний стан цієї сфери матеріальної культури. Студіюючи традиційні промисли й ремесла в аспекті динаміки їхнього поступу та трансформацій, дослідники обирали надзвичайно широкий і різноманітний предметний спектр.